

Dr Boško MIJATOVIĆ*

Popović, Dejan. 2020. *Unifikacija poreskog prava u prvoj jugoslovenskoj državi*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 279.

Ujedinjenju južnoslovenskih naroda u decembru 1918. godine posvećeno je u historiografiji mnogo pažnje. To se, pre svega, odnosi na politička i državotvorna pitanja izgradnje nove države, dok su ostali aspekti bili manje ili više zanemareni. Među njima je i ekonomska problematika, uključujući poreska istoriju i, šire, istoriju javnih finansija međuratne Jugoslavije.

Jedan deo te praznine svakako je popunila knjiga Dejana Popovića *Unifikacija poreskog prava u prvoj jugoslovenskoj državi*. Autor je počeo da se bavi tom temom pripremajući se za naučnu konferenciju „Sto godina od ujedinjenja – formiranje države i prava“, koja je održana u novembru 2018. godine na Pravnom fakultetu u Beogradu, da bi potom nastavio istraživanja kojima je proširio i produbio temu.

Autor je jasan kada piše o karakteru knjige: to nije ni istorija javnih finansija međuratne Jugoslavije ni kompendijum važećih poreskih rešenja već poreskoppravna istorija u kojoj se, normativnim metodom, istražuje zatečeno i novonastalo poresko pravo u prvoj jugoslovenskoj državi, i to iz vizure njegovog izjednačenja. Drugim rečima, ova knjiga se, kako i njen naslov kaže, bavi poreskom materijom, i to evolucijom poreza tokom postojanja ove Jugoslavije u pravcu izjednačavanja poreskog zakonodavstva na celoj teritoriji.

Naime, po okončanju Prvog svetskog rata u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca važila su različita poreska zakonodavstva – njih šest na broju – od austrijskog i ugarskog, preko bosanskog i osmanskog, do srpskog i crnogorskog. Doneta je politička odluka da se porezi na promet, uključujući i

---

* Centar za liberalno-demokratske studije (CLDS), Beograd, Srbija, *bosko.mijatovic@clds.rs*.

monopole, što pre ujednače kako bi se omogućilo funkcionisanje jedinstvenog tržišta, a da područje neposrednih poreza bude reformisano po usvajanju ustava, koji je donet tek 1921. godine. Tako je i bilo.

U osnovnom tekstu Popović prati evoluciju svih osnovnih tipova prihoda: neposrednih poreza, posrednih poreza, taksu, dobiti državnih monopola, zatim poreski postupak i samoupravne finansije. Iako knjiga nije presek poreskih propisa u nekom trenutku, nema sumnje da bi bila veoma korisna ondašnjim porezdžijama da se snađu u brdu propisa koji su se stalno menjali. Štaviše, autor je učinio veliki napor i našao i naveo sve zakonske i podzakonske tekstove objavljene u ondašnjim službenim novinama, čime je znatno olakšao snalaženje budućim istraživačima ili zainteresovanim čitaocima.

Poseban značaj Popović je s pravom pridao novom Zakonu o neposrednim porezima iz 1928. godine, kojim je uveden unifikovan sistem neposrednog oporezivanja za celu zemlju, čime su poreski obveznici stavljeni u jednak položaj.

Osnovni sadržaj knjige, kako smo pomenuli, jeste poreskopравни, ali autor nije propuštao prilike da ga dopuni osvrtima iz drugih društvenih nauka.

Nekad je to ekonomski pristup, na primer kada se bavi pitanjima poreske politike i važnosti pojedinih poreskih oblika za državni budžet. Drugi put su to oblasti politikologije i političke sociologije, kada analizira političke borbe povodom pojedinih poreskih rešenja. Treći put bi se bavio populističkim poreskim promenama, usmerenim na pridobijanje glasača. Takvim pristupom Popović je obogatilo knjigu i učinio je atraktivnijom širem krugu čitalaca.

Autor je povremeno pravio i zanimljive paralele sa periodom posle Drugog svetskog rata, nalazeći slične probleme, na primer, u vertikalnoj organizaciji države (pokrajine, federalne jedinice), s tim što su neka rešenja bila različita, a neka vrlo slična.

Na kraju istraživanja Popović daje sumarne ocene poreske politike Jugoslavije, vođene u jednoj dosta nepovoljnoj atmosferi nacionalne i socijalne rascepanosti, koju je sledila i partijsko-politička podeljenost, ali u kojoj su dominirale srpske partije i njihove koalicije. Popović nalazi da su vlade, po pravilu, u poreskoj politici vodile računa o interesima svojih pretežnih glasača – srbijanskih seljaka – s tim što su se efekti mera koje su pogodovala tom sloju najčešće prenosili na seljaštvo u ostalim delovima države. Vodilo se računa i o interesima stranačkih finansijera i potencijalnih koalicionih partnera iz drugih delova države. Demokratija ima cenu.

S druge strane, Popović uočava jasno nastojanje političke elite da se jugoslovenska država modernizuje, pa i na poreskom terenu, i približi ondašnjem razvijenijem svetu. Autor nalazi da su liberalne ideje, koje su usmeravale unifikaciju poreskog prava, preovladavale među srbijanskom inteligencijom, ali i da su toj orijentaciji doprinosili i pojedini hrvatski, a u manjoj meri i slovenački eksperti.

Takvo nijansirano shvatanje evolucije jedne važne oblasti državne uprave pokazuje se superiornim u odnosu na postojeće pojednostavljene analize koje se naslanjaju na ondašnje političke struje i njihove teorije. Drugim rečima, Popović nije prihvatio nijedno od postojećih, a starih viđenja političkih odnosa uglavnom u prvoj deceniji po stvaranju Kraljevine SHS (Srbi „centralisti“, Hrvati „separatisti“) već se opredelio za uravnoteženiju i tačniju sliku.

Ipak, Popović ukazuje na to da okončanje unifikacije poreskog sistema Kraljevine Jugoslavije nije doneo Drugi svetski rat, već stvaranje Banovine Hrvatske 1939. godine, kojoj je tada preneto više nadležnosti iz fiskalne oblasti, uključujući i pravo da reguliše neposredne poreze na svojoj teritoriji.

Zanimljiv je i Popovićev odgovor na pitanje ko je u prvoj Jugoslaviji više uticao na poreske reforme: profesori ili praktičari (poreski stručnjaci). Prema njegovom mišljenju, to su praktičari, koji su se bolje snalazili u zamršenim okolnostima zemlje u kojoj su živeli.

Visok kvalitet ove knjige neminovna je posledica činjenice da je Dejan Popović vodeći autoritet za poreska pitanja danas u Srbiji, te su mu enciklopedijsko znanje i visoki analitički kvaliteti pomogli da se snađe u jednoj veoma zapletenoj materiji. Prilikom pisanja, Popović je našao dobar sklad između jednostavnosti izlaganja i detaljnog prikaza materije, tako da je dobio zgusnut poreski materijal koji se ipak može lepo čitati. Naravno, pod uslovom da je čitalac zainteresovan za temu.

Objavljivanje knjige Dejana Popovića *Unifikacija poreskog prava u prvoj jugoslovenskoj državi* obogatilo je ne samo historiografiju poreza i državnih finansija u bivšoj Jugoslaviji već je i unapredilo naše poznavanje jednog važnog perioda u istoriji Srbije i Jugoslavije posle Prvog svetskog rata.